

Spowiedź dzieci: niebezpieczeństwo czy pomoc w wychowaniu?

Children’s confession: a threat or an aid to upbringing?

Szczepan Szpoton

Wydział Teologiczny,

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polska

szczepan.szpoton@upjp2.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-2609-256x>

Abstract: This article explores the role of children’s confession in the context of its educational function. The aim of the study is to analyze whether the sacrament of penance serves as a support or poses a potential risk in the moral upbringing of young individuals. The author employs analytical and critical methodologies, drawing upon Catholic Church traditions, psychological and pedagogical aspects of child development, the roles of parents and confessors, as well as selected legal regulations. The article discusses topics such as the age of moral discernment, the significance of religious and moral experiences during early school years, and the responsibilities of families and clergy in preparing children for the sacrament. It also reflects on the duties of the Church and the state in ensuring appropriate conditions for children to experience confession. The study offers an attempt to answer the question regarding the educational value of children’s confession, encouraging further reflection on its place in the formation of young individuals.

Keywords: age of discernment; confession of children; confessor; development of religiosity; freedom of religion; moral emotions; parameters of religiosity; parent

Abstrakt: Niniejszy artykuł analizuje rolę spowiedzi dzieci w kontekście wychowania moralnego. Celem pracy jest zbadanie, czy sakrament pokuty i pojednania stanowi pomoc, czy też potencjalne zagrożenie w procesie formacji młodego człowieka. Autor posłużył się metodami analityczną i krytyczną, odwołując się do tradycji Kościoła katolickiego, psychologicznych i pedagogicznych aspektów rozwoju dziecka, roli rodziców i spowiedników, a także wybranych regulacji prawnych. W artykule omówiono m.in. wiek rozeznania dobra i zła, znaczenie doświadczenia religijnego i moralnego w wieku wczesnoszkolnym oraz rolę

rodziny i spowiednika w przygotowaniu dziecka do sakramentu. Podjęto także refleksję nad odpowiedzialnością Kościoła i państwa w zapewnieniu odpowiednich warunków dla przeżywania spowiedzi przez dzieci. Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o wychowawczy sens spowiedzi dzieci, zachęcając do refleksji nad jej miejscem w formacji młodego człowieka.

Słowa kluczowe: wiek rozeznania; spowiedź dzieci; parametry religijności; rozwój religijności; emocje moralne; spowiednik; rodzic; wolność religii

Wstęp

W ostatnich latach trwa dyskusja w polskiej przestrzeni publicznej na temat zakazu spowiedzi osób poniżej 16. roku życia. Głos zabrali w niej m.in. biskupi (Galbas 2024), publicyści (Różańska-Danis 2023), performerzy (Betlejewski 2022), rodzice (Zarosa 2023), psycholodzy (Warchała-Kopeć 2024), spowiednicy (Stańczuk 2023), czy prawnicy (Mickiewicz 2022). Przeprowadzono również sondaż¹, który przedstawia doświadczenia (pierwszej) spowiedzi. Temat spolaryzował społeczeństwo.

Autor poniższego studium stara się odpowiedzieć na pytanie: czy sakrament pokuty i pojednania jest źródłem niepokojów dla rodziców, niebezpieczeństwem², czy raczej pomocą w wychowaniu młodego człowieka? W związku

¹ Z sondażu przeprowadzonego przez Ipsos dla OKO.press i TOK.FM wynika, że większość respondentów miała negatywne wspomnienia z pierwszej spowiedzi świętej. Jak podają autorzy analizy, spośród czterech dostępnych opcji aż 51% badanych wskazało emocje negatywne: 35% wybrało „lęk i napięcie”, a 16% – „wstyd i skrępowanie”. Tylko jedna trzecia respondentów oceniła to doświadczenie pozytywnie – 18% odczuwało „radość i satysfakcję”, a 14% „uduchowienie religijne” (Pacewicz 2023).

² Do najczęściej pojawiających się w mediach argumentów za wprowadzeniem zakazu spowiedzi świętej dzieci należą: przemoc psychiczna, rozumiana jako ingerencja w intymny świat dziecka, połączona z wymogiem mówienia „całej prawdy” pod groźbą kary Boskiej; forma przesłuchania, podczas którego żadne reguły mają nie obowiązywać. Ten argument najczęściej zestawiany jest z przesłuchaniem dziecka na sali sądowej, podczas którego towarzyszy mu osoba dorosła; podporządkowanie się tradycji, dziecko jest ochrzczone, posyłane do Komunii św. – „bo tak zawsze było, bo tak wypada”; brak świadomości grzechu. Według przywołujących ten argument dzieci do 16. roku życia nie mają jeszcze w pełni rozwiniętych możliwości rozumienia swoich działań, rozumienia winy i odpowiedzialności za swoje czyny; budowanie nieprawdziwego obrazu świata „jako pola walki demonów z aniołami o duszę dziecka, wprowadza fałszywe pojęcia grzechu, kuszenia, zbawienia, potępienia – wiąże się z dydaktyką strachu i piekła”; budowanie pola nadużyć spowiedników na dzieciach; doświadczenie strachu, przymusu i upokorzenia w imię najwyższych authority: Boga i Kościoła, tzn. w postawie klęczącej ma być przymusem mówienia wszystkiego, łącznie z intymnymi tajemnicami; brak jej waloru terapeutycznego, ma wytwarzać i wzmacniać poczucie winy oraz kojarzyć seksualność z brudem, grzechem oraz polem demonicznym; uzależnienie od instytucji Kościoła i zbudowanie postawy ofiary; brak jej uzasadnienia religijnego, ma być zachowaniem wynikającym z nieodrobionej tradycji, a nie zaleceń Ewangelii (Podgórska 2022; Betlejewski 2022).

z tym odwołam się do tradycji Kościoła, która określa wiek rozeznania dobra i zła, opisze religijny i moralny obszar rozwoju dziecka, ukaże role rodziców w przygotowaniu do sakramentu spowiedzi, odniesie się do postawy spowiednika oraz postara się zareplikować na pytanie: czy prawo i składane w tym względzie petycje do sejmu (Ferfecki 2024) mogą ograniczyć wolność sumienia i wyznania rodziców oraz ich dzieci?

I. Wiek rozeznania

Z punktu widzenia moralnego w dyskusji na temat spowiedzi dzieci ważne jest określenie wieku rozeznania dobra i zła. Od kiedy posiada ono świadomość zaciągnięcia winy i popełnienia grzechu. Niewątpliwie na uwagę zasługuje poniższe nauczanie Kościoła w tym temacie.

Dekret Gracjana (ok. 1140 r.) określił, który wiek *capax doli* oznacza sprawność umysłu potrzebną do rozeznania dobra i zła, i wyznaczył go na około siódmy rok życia³, choć w pewnych wypadkach, jak zaznaczają glosatorzy dokumentu, mógł wystąpić trochę później⁴.

W 1215 roku Sobór Laterański IV, ogłaszając konstytucję 21., nałożył na wszystkich wiernych – zarówno na kobiety, jak i mężczyzn – obowiązek przystępowania do spowiedzi oraz Komunii wielkanocnej raz w roku, po osiągnięciu tzw. wieku rozeznania. Wiek ten utożsamiano z momentem, w którym człowiek staje się zdolny do popełnienia zła, czyli *capax doli*⁵. Komentatorzy soboru, tacy jak Damazy i Wincenty, interpretując sformułowanie „postquam ad annos discretionis pervenerit”, dopisali jako głos „idest ad septennium” – wskazując tym samym, że wiek rozeznania rozumiano zasadniczo jako siódmy rok życia (Dohnalik 2020, 155).

Kolejny, interesujący, głos w temacie o wieku rozeznania odnajdujemy w *Katechizmie Rzymskim* (1566 r.), który, co ciekawe, go nie określa. Natomiast pozostawia decyzję o jego precyzyjnym określeniu ojcu dziecka i spowiednikowi (por. Dohnalik, 156).

Dekret *Quam singulari*⁶ Kongregacji ds. Sakramentów, promulgowany 8 sierpnia 1910 roku, przedstawia istotną argumentację dotyczącą właściwego wieku przystępowania do pierwszej spowiedzi i Komunii Świętej. W jego

³ „Capax autem doli esse potest a septennio et deinceps” (Rufinus 1902, 381).

⁴ „Intuiti cum iam sint capaces doli a parentibus offeruntur. Haec autem capacitas [doli], sive mentis sagacia, in aliis post septimum, in aliis post nonum annum se aperit, prout naturae munere magis minusve praediti sint” (Fransen i Kuttner 1986, 163).

⁵ „Idest cum est capax doli, quiaetas per malitiam suppletur” (García i García 1982, 208).

⁶ Zatwierdzony przez Piusa X *in forma specifica*, tzn. jako papieski akt ustawodawczy, niedopuszczający żadnych ustaw ani zwyczajów przeciwnych.

pierwszej części wskazano na szereg błędów i nadużyć związanych z interpretacją tzw. wieku rozeznania. Do najpoważniejszych zaliczono: sztuczne rozdzielanie wieku rozeznania, wymaganego do spowiedzi sakramentalnej od tego, który miałby obowiązywać przy Komunii Świętej; podnoszenie minimalnego wieku przystępowania do tych sakramentów do 10, 12, 14, a nawet więcej lat; a także praktykę niedopuszczania do spowiedzi dzieci, które nie przystąpiły jeszcze do Komunii, co w efekcie narażało je na trwanie w stanie grzechu (por. *Notificationes* 1911, 59–61).

Następnie w tymże dekrete zostają przytoczone zasady, które mają obowiązywać wszędzie – dotyczące dopuszczenia dzieci do spowiedzi sakramentalnej oraz Komunii św. Otóż wiek rozeznania zarówno do spowiedzi, jak i do Komunii św. rozpoczyna się wtedy, kiedy dziecko zaczyna rozumować, jest to zwykle około siódmego roku życia, czasem nieco później lub wcześniej. Od tego czasu, według wskazań dekretu, zaczyna zobowiązywać przykazanie do spowiedzi i Komunii św.⁷ W dekrete podkreślono również, że do przystąpienia do pierwszej spowiedzi i Komunii św. nie jest wymagana pełna ani doskonała znajomość nauki chrześcijańskiej. Dzieci powinny ją jednak stopniowo pogłębiać, adekwatnie do swoich możliwości i rozwoju⁸. W dokumencie przypominano jeszcze dwie ważne kwestie odnośnie do spowiedzi św.: obowiązek przestrzegania przykazania o spowiedzi i Komunii świętej, który ciąży na dziecku, spoczywa przede wszystkim na tych, którzy mają się nim opiekować, a więc na rodzicach, spowiedniku, wychowawcach i proboszczu⁹. Druga to dezaprobata niedopuszczania do spowiedzi św. albo nieudzielenia rozgrzeszenia dzieciom, które doszły do używania rozumu¹⁰. Racją powyższych zaleceń jest nawiązywanie więzi przez dzieci, już od ich najmłodszych lat, z przebaczącym i miłosiernym Bogiem.

Wykładnie Dekretu *Quam singulari* potwierdzają *Kodeksy Prawa Kanonicznego*. Ten promulgowany w 1917 roku przez Benedykta XV, poprzez zawarte w nim kan. 859. i 906., zrównuje wiek rozeznania z wiekiem używania rozumu¹¹.

⁷ „Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto Confessionis et Communionis” (*Notificationes* 1911, 62).

⁸ „Ad primam confessionem et ad primam communionem necessaria non est plena et perfecta doctrinae christianae cognitio. Puer tamen postea debet integrum catechismum, pro modo suae intelligentiae, gradatim addiscere” (*Notificationes* 1911, 62).

⁹ „Obligatio praeceptionis confessionis et communionis, quae puerum gravat, in eos praecipue recidit, qui ipsius curam habere debent, hoc est in parentes, in confessarium, in institutores et in parochum” (*Notificationes* 1911, 63).

¹⁰ „Consuetudo non admittendi ad confessionem pueros, aut numquam eos absolvendi, cum ad usum rationis pervenerint, est omnino improbanda” (*Notificationes* 1911, 63).

¹¹ Por. KPK/17, Kan. 859 § 1: „Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, idest ad rationis usum, pervenerit, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte, de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus

Natomiast w Kodeksie Jana Pawła II o wieku rozeznania mowa jest dwukrotnie: po raz pierwszy w kontekście bierzmowania (por. kan. 891.), drugi raz w kontekście obowiązku corocznej spowiedzi (por. kan. 989.¹²), szczególnie interesującym dla naszego studium. Ten drugi przypadek został dokładnie przytoczony przez *Katechizm Kościoła Katolickiego* w n. 1457. Jak zauważa Jan Dohnalik, w świetle nauczania Kościoła, zarówno dawnego prawa, jak i obecnego kodeksu, wiek rozeznania – „zależy także od indywidualnego rozwoju dziecka – jest określony na około siódmy rok życia, choć może wystąpić zarówno trochę wcześniej, jak i trochę później, zgodnie ze wskazaniem papieża Piusa X” (Dohnalik 2020, 168).

2. Religijny i moralny obszar rozwoju dziecka

W debacie na temat spowiedzi dzieci, pojawiają się pytania o to, jak najmłodszy rozumie ten sakrament oraz na ile zasadne jest ich doświadczanie emocji, takich jak wstyd czy poczucie winy? Dylematy te wyrażają głęboki niepokój o dziecko – o to, jak przeżywa ono sakrament pokuty, czy powinno być narażane na trudne emocje oraz jak dorośli mogą towarzyszyć mu w tej wyjątkowo delikatnej przestrzeni, jaką jest jego sumienie. Aby właściwie zrozumieć sens spowiedzi dzieci, należy najpierw pojąć dynamikę rozwoju młodego człowieka (Miernik 2023).

Konieczne jest zatem odniesienie do obszarów rozwoju dziecka: religijnego i moralnego, które są ze sobą związane, ale nie są tożsame. Ten pierwszy rozumiany jest jako „osobowa i pozytywna relacja człowieka do Boga, którą to relację wyrażają i realizują łącznie: świadomość religijna, uczucia religijne, decyzje religijne, więź ze wspólnotą osób wierzących, praktyki religijne, moralność religijna, doświadczenie religijne, formy wyznania wiary” (Walesa 2020, 18).

W analizowanych przez nas zagadnieniach istotną rolę odgrywają trzy wymienione wcześniej wymiary religijności. Pierwszy z nich to uczucia religijne, rozumiane jako emocjonalna aura, związana z życiem ostatecznie zaangażowanym w osobową i pozytywną relację z Bogiem. Należą do nich między innymi uczucia miłości, religijnej nadziei, radości i szczęścia (tzw. *fascinans*), a także emocje nieprzyjemne, takie jak religijna groza, udręka i żal (*tremens*) oraz religijny smutek, żal i poczucie winy. Liczba tych religijnych uczuć, które mogą być odczuwane jako pozytywne, negatywne, niezdeterminowane kierunkowo lub złożone, jest niezwykle duża (Tatala i Mańkowska, 2015).

ab eius perceptione duxerit abstinendum”. KPK/17, Kan. 906: „Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, idest ad usum rationis, pervenerit, tenetur omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteri”.

¹² „Omnis fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, obligationem tenetur peccata sua gravia, saltem semel in anno, fideliter confitendi”.

Drugi wymiar religijności odnosi się do więzi ze wspólnotą osób wierzących. Wyraża się on zarówno w tendencji do uczestnictwa w życiu religijnym osób mniej dojrzałych (na przykład małych dzieci, które angażują się w życie religijne rodziców), jak i w skłonności osób bardziej dojrzałych do wprowadzania innych w zasady życia religijnego. Ta więź przejawia się we wspólnocie przeżyć religijnych, obejmującej zarówno wprowadzanie, jak i uczestnictwo, które realizowane jest za pomocą ekspresji ludzkich znaków i symboli oraz innych środków społecznych i kulturowych. Ponadto, istotne są tu ustalone role, funkcje, reguły zachowania oraz wymiana komunikacyjna, wymagająca stosowania odpowiedniego języka (Walesa 2020, 20).

Ostatni, istotny dla naszego studium wymiar religijności odnosi się do moralności religijnej, która opiera się na religijnych, źródłowych kryteriach dobra i zła moralnego. Objawia się ona poprzez decyzje, wybory i preferencje dokonywane zgodnie z zasadami moralnego dobra lub zła ludzkich czynów, a także ich słuszności lub niesłuszności. Zasady te wynikają z żywej i osobistej więzi człowieka z Bogiem, na przykład zasady św. Augustyna: „Kochaj i czyń, co chcesz” albo przekazu dla małego dziecka: „To się Panu Bogu podoba, a to się Mu nie podoba”. Problemy moralne są wówczas rozwiązywane na płaszczyźnie religijnej, stanowiącej jakościowo wyższy poziom niż sama płaszczyzna moralna (Walesa 2020, 20). Religijność może rozwijać się w sposób indywidualny, choć zasadniczo wskazuje się na etapy jej rozwoju.

W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: czy spowiedź dzieci jest zasadna, należy odnieść się jeszcze do etapów rozwoju religijnego dziecka. Czesław Walesa wyróżnia ich dziewięć (Walesa 2006). Na potrzeby niniejszego studium koncentrujemy się na jednym z okresów rozwoju religijności – na etapie autorytarno-prawnym, który przypada mniej więcej od 7. do 11. roku życia. To właśnie w tym czasie dziecko zaczyna praktykować spowiedź. Religijność dziecka w tym okresie kształtowana jest i kierowana przez autorytet osób znaczących oraz przez prawo Boskie i kościelne. W tym czasie dziecko nie tylko posiada dość spójny i względnie kompletny system religijnych struktur w poszczególnych wymiarach religijności, lecz także rozwija zdolność dostrzegania niezgodności pomiędzy poszczególnymi elementami tego systemu, wykazując się krytycyzmem. Dzięki temu coraz bardziej samodzielnie uczestniczy w aktywnościach religijnych dorosłych i wspólnot, a także potrafi podejmować dojrzałe decyzje w sytuacjach trudnych (Walesa 2020, 23). W tym okresie w życiu religijnym dziecka zachodzą istotne zmiany, spowodowane intensywną katechezą oraz przygotowaniem do ważnych wydarzeń religijnych, takich jak pierwsza spowiedź i Komunia św.

W badaniach podkreśla się, że religijność nie tylko wspiera człowieka, lecz także nadaje życiu znaczenie i sens, umożliwiając dostęp do prawdy, dobra, piękna oraz świętości (Hardy i Willoughby 2017; Abeyta 2018, 6–13). Są to

swoiste niezmienniki, na których może się oprzeć ludzka egzystencja. Religijność wspomaga ich kształtowanie: inicjując, ukierunkowując i podtrzymując uczenie się, co stanowi konstruowanie własnych struktur psychicznych. To z kolei jest częściową realizacją własnej potencjalności (Walesa 2020, 39).

Znaczenie i sens rozwijają się stopniowo już od wczesnych etapów życia, gdy dziecko pod wpływem bodźców zewnętrznych tworzy odpowiednie schematy, umysłowe obrazy i reprezentacje psychiczne, takich pojęć jak: Kościół, krzyż, niebo, Bóg, Jezus Chrystus, Matka Boża oraz innych elementów życia religijnego. Proces ten obejmuje zarówno pozytywne abstrahowanie, czyli wyodrębnianie cech istotnych, jak i negatywne abstrahowanie, czyli pomijanie cech nieistotnych (Walesa 2020, 39).

Z kolei sfera moralnego rozwoju dziecka związana jest ze zmianami w osobowości, obejmując między innymi zdolność do myślenia moralnego oraz zachowań zgodnych z normami i wartościami obowiązującymi w danym społeczeństwie lub społeczności (por. Miernik 2023).

Zanim dziecko zacznie stosować zasady obowiązujące w rodzinie, przedszkolu, szkole, państwie, czy wspólnocie religijnej, przeżywa emocje kluczowe dla jego rozwoju moralnego. Jedną z takich emocji, doświadczanych już we wczesnym dzieciństwie, jest poczucie wstydu. Gdy to uczucie jest właściwie akceptowane i kształtowane przez rodziców, pomaga dziecku uczyć się unikania zachowań łamiących normy społeczne. Jak podkreśla Urszula Miernik, uczucie zawstydzenia pojawia się już w wieku przedszkolnym, także wtedy, gdy czyny dziecka nie są jeszcze znane innym, co stanowi ważny etap w jego rozwoju moralnym (Miernik 2023).

Emocja moralna, jaką jest wstyd, przekształca się w inną emocję, której zadaniem jest uspołecznienie zachowań dziecka – poczucie winy. W okresie przedszkolnym dziecko przestrzega norm i zasad przede wszystkim z obawy przed karą lub w oczekiwaniu nagrody. Emocje moralne ewoluują wraz z rozwojem dziecka – początkowo są jedynie odczuciami, a z czasem stają się świadomymi emocjami poznawczymi, które pomagają rozróżnić dobro od zła (Strus i Ślaski 2007; Miernik 2023).

Moralność dziecka w wieku szkolnym opiera się na współpracy z innymi. Potrafi ono przyjmować perspektywę innych osób, dostrzega, że reguły są tworzone przez ludzi, okazuje szacunek wobec autorytetów i coraz bardziej realistycznie ocenia innych. Woli upomnienia, które dają mu szansę na poprawę i pomagają zrozumieć, dlaczego dane zachowanie było niewłaściwe. Kluczowe w rozwoju moralnym jest również poczucie sprawiedliwości. Jak zauważa Miernik, dziecko w tym okresie potrafi formułować wnioski moralne, choć w praktyce nie zawsze udaje mu się postępować zgodnie z tymi wnioskami (Miernik 2023).

Ida Szwed, psycholog i psychoterapeutka specjalizująca się w diagnozie rozwojowej dzieci, wyjaśnia, że już między piątym a szóstym rokiem życia

dziecko zaczyna identyfikować się z normami panującymi w domu. Zdrowy sześciolatek samodzielnie obserwuje te zasady, dlatego np. nigdy nie przejdzie przez ulicę na czerwonym świetle. W tym wieku dziecko jest świadome pojęć dobra i zła oraz rygorystycznie przestrzega obowiązujących reguł. Autonomia moralna zaczyna się kształtować po ósmym roku życia, kiedy to zasady moralne stają się „zasadami indywidualnej osoby”. Szwed podkreśla, że dzieci, by się rozwijać, muszą umieć samodzielnie oceniać swoje postępowanie – czy było dobre, czy złe (Kucharczak 2022, 33).

Dziecko w wieku wczesnoszkolnym coraz lepiej rozumie swoje zachowania, zwłaszcza te, które wykraczają poza obowiązujące normy społeczne lub zasady danej wspólnoty. Zatem doświadczenia dotyczące zachowań moralnych dziecka, jego przeżyć psychicznych i religijnych wymagają od najbliższego otoczenia troski i uważności – by mogło ono dorastać i przeżywać je w sposób dojrzały.

3. Role: rodziców i spowiednika

„Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur” (Escriva 2024), „Cokolwiek się poznaje, poznaje się na sposób poznającego” – ta ukuta przez Arystotelesa zasada powinna uświadamiać ważną rolę rodziców i spowiednika w przygotowaniu dzieci do spowiedzi.

Rodzicielstwo przeżywane w perspektywie chrześcijańskiej opiera się na przekonaniu, że to właśnie rodzice – jako pierwsi wychowawcy – mają wprowadzić dziecko w poznanie Boga. Badania nad religijnym rozwojem dzieci wskazują, że to oni stanowią podstawowy wzorzec, na którym dziecko buduje swój obraz Boga. Między wizerunkiem rodziców, a obrazem Boga istnieje głęboka i istotna zależność. Z tego względu szczególnie ważne jest, aby Bóg nie był ukazywany jako źródło lęku, lecz jako Ten, który wzbudza miłość i zaufanie. Przedstawianie Boga jako dobrego i kochającego ułatwia dziecku nawiązanie osobowej relacji z Nim w kolejnych etapach życia (Skreczko 2006).

Taka wizja Boga stanowi fundament sakramentu pokuty i pojednania. Bo wiem, to w tym sakramencie, Bóg objawia się jako lekarz dusz i miłosierny Zbawiciel, który szuka człowieka, by go uleczyć i przywrócić do wspólnoty (*Reconciliatio et paenitentia*, 7–8; KKK 1441). Jest to działanie Ducha Świętego, który uobecnia miłosierdzie Chrystusa (KKK 1433–1435).

Katarzyna Zarosa zwraca uwagę na to, że jedną z najważniejszych lekcji, jaką rodzice przekazują dzieciom w kontekście sakramentu pokuty, jest ich własna postawa wobec popełnianych błędów i grzechów. Dzieci uczą się głównie przez obserwację i naśladowanie – poprzez modelowanie zachowań. Dlatego codzienna praktyka w rodzinie, wyrażająca się w umiejętności przeproszenia

i wybaczenia, stanowi doskonale przygotowanie do sakramentu pojednania (Zarosa 2023).

Kluczowe jest nie tylko przekazywanie zasad moralnych, ale również kształtowanie wrażliwości na krzywdę i odpowiedzialności za własne czyny. W ten sposób dziecko zostaje wprowadzone w głębsze, bardziej autentyczne rozumienie żalu za grzechy. Spowiedź nie ogranicza się bowiem do samego wyznania win, lecz prowadzi do wewnętrznej przemiany serca, której początkiem jest szczery żal (por. Zarosa 2023; KKK 1451).

Z perspektywy rodzica, przygotowującego dziecko do pierwszej spowiedzi, szczególnie istotny jest jeszcze jeden aspekt – znalezienie odpowiedniego spowiednika: mądrego i łagodnego, z którym dziecko najpierw nawiąże relację, a dopiero później przystąpi do sakramentu. Dzięki temu pierwsza spowiedź może stać się dla niego autentycznym doświadczeniem spotkania z miłosiernym Bogiem (Zarosa 2023).

Po rodzicach kluczową rolę przy spowiedzi odgrywa szafarz sakramentu, który musi wiedzieć, że dziecko mierzy się podczas spowiedzi z różnymi wyzwaniami. W czasie przygotowań do sakramentu pokuty warto szczególnie uwrażliwiać dzieci na znaczenie tajemnicy spowiedzi oraz przywoływać świadectwa męczenników, którzy dochowali jej wierności aż do śmierci. Zaufanie, jakim obdarza się spowiednika, powierzając mu trudne i ważne sprawy, ma ogromne znaczenie w procesie dojrzewania. Dlaczego jest to tak istotne, wyjaśnia specjalistka w zakresie diagnozy rozwojowej dzieci: „Dziecko powyżej dziesiątego roku życia, które wchodzi w okres adolescencji (dojrzewania), przestaje mówić wszystko mamie i tacie. Pojawia się wtedy potrzeba powierzenia swoich ważnych, emocjonalnych spraw i przeżyć komuś z zewnątrz. Może to być rówieśnik, ale może też być spowiednik. Jeżeli dziecko łamie zasady albo dopuszcza się czegoś, co z jego autonomicznością moralną jest niezgodne, wtedy możliwość powiedzenia tego komuś jest jego «szczęściem rozwojowym». Dziecko wie, że może to bezpiecznie powierzyć, a jeśli mówi to w konfesjonale, jest świadome, że zwraca się z tym do autorytetu własnego i swoich bliskich, czyli do kochającego Pana Jezusa” (Kucharczak 2022, 33).

Lęk, jaki dziecko może odczuwać przed spowiedzią, często wiąże się z poczuciem winy. Dlatego jednym z istotnych zadań spowiednika jest umiejętne oddramatyzowanie tej sytuacji oraz ukazanie pewności Bożego przebaczenia. Doświadczony i mądry spowiednik potrafi pomóc dziecku przekształcić niepokój wynikający z poczucia winy – obecny w mniejszym lub większym stopniu w każdym młodym człowieku – w świadomość grzechu, który może być przebaczony. Dzięki temu wina nie musi zostać stłumiona ani wyparta, lecz może zostać uzdrowiona i usunięta poprzez łaskę odpuszczenia grzechów w sakramencie pokuty (Dohnalik 2023).

Doświadczenia osób już dorosłych wspominających swoje pierwsze spowiedzi św., trudne, bo mówiące o surowości spowiedników, czy dopytujących (zupełnie niepotrzebnie) o szczegóły grzechu przeciw szóstemu przykazaniu, wskazują, że nie można nie zgodzić się w tym kontekście ze zdaniem ks. Janusza Stańczuka, według którego „warto jak najszybciej zareagować [u kompetentnych przełożonych] i odsunąć takich spowiedników od posługi wobec dzieci. Nie chodzi o to, by odebrać im jurysdykcję do spowiadania, lecz uświadomić im to, że sakrament ma wartość wychowawczą, nie tylko ekspiacyjną”¹³ (Stańczuk 2023). Główny powód, dla którego nieprzygotowani (choćby od strony pedagogiczno-duszpasterskiej) i surowi spowiednicy nie powinni spowiadać nie tylko dzieci, jest taki, że dziecko może nie przeżyć owocnie eklezjalnego wydarzenia pojednania i miłosierdzia udzielanego przez miłującego Ojca (Królowski 2005, 234).

4. Prawo a zakaz spowiedzi świętej

Zgodnie z *Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej*, art. 53 ust. 1–3, każdemu obywatelowi przysługuje wolność sumienia i religii. Ustęp 1 stwierdza, że „każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”. W ustępie 2. doprecyzowano, iż wolność religijna obejmuje możliwość wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania jej indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie – poprzez kult, modlitwę, uczestnictwo w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Natomiast ustęp 3. gwarantuje rodzicom prawo do wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego swoich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami (*Konstytucja RP*, 1997). Wolność sumienia i wyznania jest zatem prawem podmiotowym, które wynika z niezbywalnej i przyrodzonej godności osoby ludzkiej.

Z kolei art. 48 ust. 1 *Konstytucji* stanowi, że „rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami”. W tym kontekście wolność sumienia i religii obejmuje także prawo rodziców do kształtowania wychowania moralnego i religijnego swoich dzieci. Podobna zasada wyrażona została w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* (1964), który w art. 96 § 1 mówi, że rodzice „obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka”.

Zbieżne zapisy znajdują się również w międzynarodowych dokumentach prawnych – m.in. w art. 2 Protokołu nr 1 do *Europejskiej Konwencji Praw*

¹³ „Sakramentalna wartość spowiedzi jest zawsze gwarantowana przez łaskę i miłosierdzie Chrystusa. Istnieje jednak jej wartość wychowawcza, rozwojowa i duchowa. Dlatego też wskazuje się, aby pokuty zadawane dzieciom były związane z pewnymi postawami lub aktywnościami. Jeśli jest nią modlitwa, to by była łączona z konkretną intencją” (Stańczuk 2023).

Człowieka (1952), gdzie czytamy: „Wykonując swoje funkcje w dziedzinie wychowania i nauczania, państwo uznaje prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania zgodnie z ich własnymi przekonaniem religijnymi i filozoficznymi”.

Jak zauważa adwokat Magdalena Mickiewicz, rodzice należący do Kościoła rzymskokatolickiego – kierując się troską o dobro duchowe swojego dziecka – mają pełne prawo przekazywać mu swoją wiarę. Nawet jeśli w przestrzeni publicznej pojawiają się przypadki trudnych doświadczeń, związanych ze spowiedzią dzieci, to nie mogą one stanowić podstawy do ograniczania wolności religijnej rodziców i dzieci (Mickiewicz 2022).

Mickiewicz podkreśla również, że „sumienie to zdolność do obiektywnej oceny czynu jako dobrego lub złego. Wszystkie działania, które pomagają dziecku w jego prawidłowym ukształtowaniu, należy oceniać jako pozytywne i wspierające. Zdolność intelektualnej oceny własnych czynów stanowi fundament każdej psychicznie zdrowej i moralnie dojrzałej osoby”. Dlatego też próby ograniczania rodzicom prawa do korzystania z pomocy, jaką w tym procesie może być sakrament pokuty, są bezpodstawne. Podczas spowiedzi dziecko dowiaduje się bowiem, że istnieje przebaczenie i możliwość zadośćuczynienia.

Warto również zaznaczyć, że praktyka sakramentalnej spowiedzi nie jest źródłem traumy dla większości katolików. Przeciwnie – wielu z nich ceni sobie ten sakrament jako przestrzeń duchowego uzdrowienia. Co więcej, udział w spowiedzi jest całkowicie dobrowolny – wierni mają prawo przystępować do niej z taką częstotliwością, jaką uznają za stosowną, wybierając spowiednika zgodnie ze swoim zaufaniem i potrzebą.

Zakończenie

Przeprowadzone studium prowadzi do kilku zasadniczych wniosków. Nauczanie Kościoła katolickiego określa wiek rozeznania dobra i zła, przy uwzględnieniu indywidualnego rozwoju dziecka na około siódmy rok życia, choć moment ten może wystąpić nieco wcześniej lub później. Właśnie na tym etapie życia dzieci zaczynają świadomie uczestniczyć w sakramentach pokuty i Eucharystii.

Dzieci w wieku wczesnoszkolnym posiadają już zdolność do myślenia moralnego oraz doświadczenia religijnego. Towarzyszące im emocje, takie jak wstyd czy poczucie winy – szczególnie obecne podczas spowiedzi – mogą, jeśli są odpowiednio przeżywane, przyczyniać się do ich moralnego dojrzewania. Poczucie winy nie musi być dla dziecka ciężarem, przeciwnie, stwarza ono przestrzeń do doświadczenia przebaczenia i Bożego miłosierdzia. Właśnie to doświadczenie, a nie lęk czy cierpienie, stanowi istotę sakramentu pokuty.

Ogromne znaczenie w procesie przygotowania dziecka do spowiedzi oraz w samym jej przeżywaniu mają rodzice. To oni jako pierwsi przekazują dziecku

obraz Boga, który kocha i przebacza. W rodzinie dziecko słyszy pierwszą katechezę o przebaczeniu i pojednaniu, uczy się języka sumienia i doświadcza codziennego modelowania postawy moralnej.

Obok rodziców fundamentalną rolę odgrywa również spowiednik – kapłan, który jako szafarz sakramentu powinien być świadkiem Bożego miłosierdzia. Jego postawa ma kluczowe znaczenie, ponieważ to on głosi Ewangelię przebaczenia. Dlatego też ciągła formacja: ludzka, duchowa i intelektualna jest niezbędna w jego posłudze, by nie zatracić istoty sakramentu i nie wypaczyć jego przekazu. Przełożeni Kościoła, świadomi trudnych doświadczeń niektórych penitentów, w tym dzieci, są zobowiązani do reakcji i przeciwdziałania nadużyciom, które mogą pojawić się ze strony niedojrzałych lub zaburzonych duchownych.

Podkreśla się również, że ograniczanie możliwości sprawowania sakramentu spowiedzi, zwłaszcza wobec dzieci, oznaczałoby naruszenie podstawowych praw obywatelskich zagwarantowanych przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z tym, państwo, które nie respektowałoby wolności religijnej rodziców i dzieci, działałoby wbrew własnemu prawu.

Dyskusja na temat spowiedzi dzieci, często nacechowana emocjami, powinna przypominać o fundamentalnej prawdzie: sakrament pokuty nie jest ciężarem, lecz łaską. To duchowe lekarstwo, miejsce spotkania z Bogiem, który uzdrawia serce człowieka, odnawia jego sumienie i przywraca wewnętrzny pokój. Tego właśnie, zgodnie z obietnicą Chrystusa, dokonuje sakrament spowiedzi: uzdrawia duszę (por. *Dzienniczek św. Faustyny*, nr 1448).

BIBLIOGRAFIA

- Abeyta, Andrew. 2018. „The Need for Meaning and Religiosity: An Individual Differences Approach to Assessing Existential Needs and the Relation with Religious Commitment, Beliefs, and Experiences”. *Personality and Individual Differences*, 123: 6–13. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.10.038>.
- Betlejewski, Rafał. 2022. „Zakaz spowiedzi dla dzieci poniżej 16. roku życia”. Dostęp: 27.12.2024. https://secure.avaaz.org/community_petitions/pl/sejm_rp_zakaz_spowiedzi_dla_dzieci_ponizej_16_roku_zycia/.
- Dohnalik, Jan. 2020. „Wiek rozeznania w Kodeksie Prawa Kanonicznego (kan. 891 i 989) w świetle tradycji kanonicznej”. *Roczniki Nauk Prawnych*, 30(1): 153–172. <https://doi.org/10.18290/rnp20301-9>.
- Dohnalik, Jan. 2023. *Spowiedź uwalnia od nadmiernego ciężaru poczucia winy*. Dostęp: 01.12.2024. <https://catolico.stacja7.pl/spowiedz-dzieci-2-uwalnia-od-nadmiernego-poczucia-ciezaru-winy/>.
- Escriva.org. 2024. *Nie ustawać w głoszeniu prawdy*. Dostęp: 09.12.2024. <https://escriva.org/pl/carta-29/45/>.
- Europejska Konwencja Praw Człowieka. 1952. Dostęp: 19.12.2024. <https://www.google.com/search?client=firefox-bd&q=Konwencja+Praw+Cz%C5%82owieka%2C+1952>.

- Perfecki, Wiktor. 2024. *Posłowie zajmą się zakazem spowiedzi nieletnich. Petycja już w Sejmie*. Dostęp: 28.12.2024. <https://www.rp.pl/polityka/art41596371-poslowie-zajma-sie-zakazem-spowiedzi-nieletnich-petycja-juz-w-sejmie>.
- Galbas, Adrian. 2024. *Absurdalne i kuriozalne. Hierarcha o zakazie spowiedzi dzieci*. Dostęp: 29.12.2024. <https://dorzeczy.pl/opinie/671728/zakaz-spowiedzi-dzieci-abp-galbas-absurdalne-i-kuriozalne.html>.
- Hardy, Sam A. i Brian J. Willoughby. 2017. „Religiosity and Chastity among Single Young Adults and Married Adults”. *Psychology of Religion and Spirituality*, 9(3): 285–295. <https://doi.org/10.1037/rel0000112>.
- Hispanus, Vincentius. 1981. „Apparatus in Concilium Quartum Lateranense, in constitutio 21, v. postquam ad annos”. W: *Constitutiones Concilii Quarti Lateranensis una cum Comentariis glossatorum*, red. Antonio García y García, 287–384. *Monumenta Iuris Canonici. Series A: Corpus Glossatorum*, vol. 2. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Jan Paweł II. 1984. *Reconciliatio et Paenitentia: Adhortacja apostolska o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła*. Watykan: Libreria Editrice Vaticana.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. 1994. Poznań: Pallottinum.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. 2022. Poznań: Pallottinum.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*. 1964. Dostęp: 18.12.2024. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640090059>.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* Dostęp: 08.12.2024. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970780483>.
- Kowalska, Faustyna. 2020. *Dzienniczek. Miłosierdzie Boże w duszy mojej*. Kraków: Misericordia.
- Królikowski, Janusz. 2005. „Spowiedź dzieci”. W: *Sztuka spowiadania. Poradnik dla księży*, red. Józef Augustyn i Stanisław Cyran, 225–240. Kraków: WAM.
- Kucharczak, Franciszek. 2022. „Do konfesjonału od lat 16?”. *Gość Niedzielny*, 47: 32–35.
- Mickiewicz, Magdalena. 2022. *Wprowadzenie zakazu spowiedzi uczyni Polskę państwem totalitarnym*. Dostęp: 29.12.2024. <https://ordoiuris.pl/ordoiuris.pl/wprowadzenie-zakazu-spowiedzi-uczyni-polske-panstwem-totalitarnym>.
- Miernik, Urszula. 2023. *Poczucie wstydu i winy też są w życiu potrzebne*. Dostęp: 19.12.2024. <https://catolico.stacja7.pl/spowiedz-dzieci-5-poczucie-wstydu-i-winy-tez-sa-w-zyciu-potrzebne/>.
- Pacewicz, Piotr. 2023. *Spowiedź dziecka jako źródło cierpień. Połowa z nas się bała i wstydzila [SONDAŻ]*. Dostęp: 28.12.2024. <https://oko.press/spowiedz-dziecka-jako-zrodlo-cierpien-polowa-z-nas-sie-bala-i-wstydzila-sondaz>.
- Podgórska, Joanna. 2022. *Zakaz spowiedzi dla dzieci? Kościół ma się nad czym zastanawiać*. Dostęp: 28.12.2024. <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/2192066,1,zakaz-spowiedzi-dla-dzieci-kosciol-ma-sie-nad-czym-zastanawiac.read>.
- Różańska-Danisz, Daria. 2023. *Terlikowski o spowiedzi: Nie sądzę, by ośmioletnie dziecko mogło popęlić grzech*. Dostęp: 27.12.2024. <https://natemat.pl/482348,pierwsza-spowiedz-dzieci-jakie-zmiany-wprowadzic-wywiad-z-tomaszem-terlikowskim>.
- Rufinus. 1902. *Summa decretorum*, red. Heinrich Singer, in C. 20 q. 1. Paderborn: Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh.
- S. Congregatio de Sacramentis. 1911. *Decretum De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam Quam singulari* (8 sierpnia 1910), 63–69. *Notificationes e Curia Principis Episcopi Cracoviensis*, nr V i VI.
- Skreczko, Adam. 2006. *Kształtowanie obrazu Boga u dziecka*. Dostęp: 05.12.2024. https://opoka.org.pl/biblioteka/I/ID/obraz_b.
- Sobór Laterański IV (1215). 2004. *Konstytucje, tekst łaciński i polski*. W: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. II, red. Arkadiusz Baron i Henryk Pietras, 220–325. Kraków: Wydawnictwo WAM.

- Stańczuk, Janusz. 2023. *Cztery stresy malucha*. Dostęp: 29.12.2024. <https://catolico.stacja7.pl/cztery-stresy-malucha/>.
- Strus, Włodzimierz i Sławomir Ślaski. 2007. „Samoświadomość a uczucia i rozumowanie moralne”. *Studia Psychologica*, 7: 13–36.
- Summa „*Elegantius in iure divino*” seu *Coloniensis*, red. Gérard Fransen i Stephan Kuttner. 1986. Pars 11, cap. 94, vol. I, t. III. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Tatała, Małgorzata i Maria Mańkowska. 2015. „Religious feelings in pre-school children in their own and their mothers’ perception”. *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration*, 21(1–2): 15–33. <https://doi.org/10.2478/pepsi-2015-0001>.
- Walesa, Czesław. 2005. *Rozwój religijności człowieka*, t. 1: *Dziecko*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Walesa, Czesław. 2020. „Religijność jako rzeczywistość nieustannie tworzona i przetwarzająca”. W: *Konteksty religijności i rodziny*, red. Monika Borowska i Jolanta Kraśniewska, 15–60. Kraków: Wydawnictwo UPJPII.
- Warchala-Kopeć, Magdalena. 2024. *Prof. Katarzyna Popiołek: Nie wysyłajcie dzieci do spowiedzi. Mogą zostać zranione na całe życie*. Dostęp: 29.12.2024. <https://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/7,173910,29324952,prof-katarzyna-popiolek-nie-wysylajcie-dzieci-do-spowiedzi.html?disableRedirects=true>.
- Zarosa, Katarzyna. 2023. *Przygotowanie do spowiedzi zaczyna się w rodzinie*. Dostęp: 27.12.2024. <https://catolico.stacja7.pl/spowiedz-dzieci-4-przygotowanie-do-spowiedzi-zaczyna-sie-w-rodzinie/>.

SZCZEPAN SZPOTON CM – kapłan Zgromadzenia Księża Misjonarzy, doktor, adiunkt w Katedrze Bioetyki Teologicznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Specjalizuje się w bioetyce oraz teologii moralnej, prowadzi badania dotyczące etycznych aspektów współczesnych wyzwań medycznych i technologicznych. Pełni również funkcję formatora, angażując się w kształcenie i duchową formację przyszłych kapłanów oraz innych osób uczestniczących w życiu Kościoła.